

Platsen där jag bor

En studie av hur en grupp jordbrobor
värderar sitt bostadsområde

Anna Ulfstrand
Rapport 2002:25

Platsen där jag bor

En studie av hur en grupp jordbrobor
värderar sitt bostadsområde

Anna Ulfstrand
Rapport 2002:25

Hela rapporten finns i PDF-format på adressen
www.lansmuseum.a.se/

 STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM

Box 6176 102 33 Stockholm
Tel 08-690 69 60 Fax 08-32 32 72
Besöksadress: Klarahuset, Sabbatsbergsvägen 6
Hemsida www.lansmuseum.a.se

© Stockholms läns museum
Produktion: Stockholms läns museum
Redaktionell bearbetning: Arvin Moein

Innehåll

FÖRORD	6
1. INLEDNING	7
Storstads arkitektur- och kulturmiljö	7
Syfte och problemställning	8
Teori och begrepp: Diskurs	8
Teori och begrepp: Rum och plats	9
Material och metod	11
Min roll i projektet	11
Presentation av deltagarna	12
Urval av deltagare	13
Bildernas funktion i intervjuerna	13
Jordbro	14
2. MINNET OCH PLATSEN	15
Minnen förknippade med arkitektur och formspråk	15
Med kameran på personlig minnesvandring	17
3. GRÄNSER , SEGREGATION OCH SEGMENTATION	20
Blockstensvägen – gränsen mellan hyresgäster och villaägare	20
4. ORDNING OCH KAOS	24
Trasiga staket, spruckna fasader och förstörda lekplatser	24
Gränsen mellan det skötsamma och det kaotiska Jordbro	26
5. ATT FÖRSVARA SIN TILLVARO	30
6. DEN PLATSLÖSA FÖRORTEN – SAMMANFATTANDE DISKUSSION	32
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	33
Otryckta källor:	33
Digitala medier:	34
Övriga otryckta källor:	34
Litteratur och tryckta källor:	34

FÖRORD

Inom ramen för projektet *Storstadens arkitektur och kulturmiljö* fick Stockholms läns museum möjlighet att för första gången pröva ett närmare samarbete mellan kulturmiljövården och länsmuseumets etnologiska dokumentationsverksamhet. Allt för länge har dessa två verksamheter levt skilda liv. Rent konkret föddes denna möjlighet när länsmuseumet och länsstyrelsen våren bedrev gemensam verksamhetsplanering. Projektet *Storstadens arkitektur och kulturmiljö* hade vid denna tid påbörjats vid länsstyrelsen och vi såg nu uppenbara möjligheter till samarbete. Vårt samarbete organiserades så att länsstyrelsen inom ramen för det nämnda projektet finansierade medverkan av etnologisk och fotografisk kompetens från länsmuseumet.

Den fotografiska bildens roll i projektet är resultatet av ett utvecklingsarbete som bedrivits vid länsmuseumets enhet för etnologiska fältundersökningar de senaste tio åren. Kärnan i detta utvecklingsarbete har varit att låta den fotografiska bilden spela en större roll och ta plats som ett självständigt källmaterial i våra undersökningar. Därför var det viktigt att länsmuseumets fotograf, Anna Ulfstrand, tillsammans med projektets etnolog, Anna Lundström, fick ansvar för hur museumet utformade sina insatser inom projektet. Med den projektfixering som numera präglar allt museiarbete organiserades raskt museumets insatser i ett delprojekt som kallades *Förorten med dina ögon*.

Den förort som valdes ut var Jordbro i Haninge kommun, söder om Stockholm. Länsmuseumets undersökningsverksamhet fick nu möjlighet att ta ytterligare ett steg i det utvecklingsarbete där den fotografiska bilden spelar en central roll genom att de boende själva fotograferade sin närmiljö utifrån en "tankelista" som museumet utarbetade. Det bildmaterial som de boende härigenom skapade låg sedan till grund för de intervjuer som genomfördes av projektets byggnadsantikvarier. Den bild av förorten Jordbro som vuxit fram genom detta arbetssätt där verbala och visuella utsagor tillmäts lika stor betydelse och kommenterar varandra utgör källmaterialet till den undersökning som redovisas mellan dessa pärmar. Utöver denna rapport har länsmuseumets medverkan i projektet också redovisats i en rapport av etnologen Anna Lundström med titeln *Förorten med vems ögon, en metod rapport om brukarperspektiv på kulturmiljön i Jordbro*, utgiven våren 2002 av Länsstyrelsen i Stockholms län inom ramen för projektet *Storstadens arkitektur och kulturmiljö*.

Kanske är det symptomatiskt för det gränsöverskridande sätt som museumets undersökningar bedrivits på att den rapport som nu följer ursprungligen lades fram av Anna Ulfstrand som en uppsats för påbyggnadskursen i etnologi vid Stockholms universitet hösten 2001.

Lennart Rosander
Enhetschef, Stockholms läns museum

1. INLEDNING

Storstads arkitektur- och kulturmiljö

År 1997 la regeringen fram *Storstadspropositionen. En politik för storstaden på 2000-talet*. I propositionen la regeringen grunden för vilken storstadspolitik man vill driva på 2000-talet. Syftet var att öka storstadsregionernas förutsättningar för "en långsiktigt hållbar tillväxt samt att bryta den sociala, etniska och diskriminerande segregationen i storstadsregionerna och åstadkomma mera jämlika levnadsvillkor för storstädernas alla invånare oavsett ursprung och kön." (Riktlinjer för utvecklingsavtal:1999). Ett antal bostadsområden i storstadsregionerna valdes ut och berörda kommuner slöt lokala utvecklingsavtal med staten i det som kallas *Storstadssatsningen*.¹

Som en del av *Storstadssatsningen* sjösattes projektet "Storstadens arkitektur och kulturmiljö" för att skapa en plattform för kulturmiljövården gällande bevarande och vård av kulturvärdena i efterkrigstidens bebyggelse. Tanken var att kulturmiljövården skulle bidra med kunskap och förbättrade metoder i förvaltningen av den byggda miljön den aktuella epoken. Som en förutsättning för detta skulle samverkan med "boende och brukare" stärkas. Man hoppades från den nationella projektledningens sida att en sådan samverkan skulle bidra till en stärkt identitet och ökad hembygdskänsla, vilket i sin tur skulle vara positivt för den demokratiseringsprocess som är ett av målen i *Storstadssatsningen* (Arvastson 1999).

I Stockholms län inbjöds Stockholms läns museum av länsstyrelsen att medverka i ett projekt med fokus på "boende och brukare". Tanken var att museets kompetens inom etnologisk samtidsdokumentation skulle komma byggnadsantikvarierna i projektet till del. I en projektbeskrivning från sommaren 2000 formulerades samarbetet så att läns museets del i projektet framförallt var att stå för etnologisk handledning av de byggnadsantikvarier som praktiskt genomförde byggnadsinventeringar i olika bostadsområden. För att samarbetet skulle få en hanterlig omfattning med hänsyn till de begränsade resurser som kunde ställas till förfogande valdes ett bostadsområde ut för en djupare undersökning. Valet föll på Jordbro i Haninge kommun främst därför att stadsdelen har ett lokalt utvecklingsavtal inom *Storstadssatsningen* och dessutom är väl avgränsat till sin fysiska form. Projektet döptes till "Förorten med dina ögon" och utformades så att de boende själva dokumenterade sin närmiljö. Praktiskt gick det till så att läns museet delade ut film eller engångskameror och deltagarna ombads fotografera området utifrån en tankelista. Listan har två huvudriktningar, nämligen hur man använder respektive värderar sin närmiljö. Deltagarna intervjuades sedan utifrån sina fotografier.

---

¹Den 20 april 2000 undertecknade staten och Haninge kommun *ett lokalt utvecklingsavtal* enligt storstadspropositionen *Utveckling och rättvisa - en politik för storstaden mot 2000-talet*. Det är en överenskommelse mellan staten och kommunen om åtgärder i kommundelen Jordbro. Planen är långsiktig och visar vad som bör göras för att utvecklingen ska gå åt rätt håll. Grunden för arbetet skall vara de boendes engagemang. Sju kommuner har skrivit liknande överenskommelser med staten, s k lokala utvecklingsavtal. Förutom Haninge - Stockholm, Malmö, Göteborg, Botkyrka, Södertälje och Huddinge

Syfte och problemställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur ett antal Jordbrobor som deltagit i *Förorten med dina ögon* genom fotografier och berättelser formulerar sin uppfattning om Jordbro.

Den frågeställningen som jag arbetar med är:

Vilka medel använder deltagarna sig av när de konstruerar sin bild av Jordbro?

Hur förhåller sig deltagarna till den föreställning som finns om Jordbro och andra miljonprogramsförorter inom förortsdiskursen.?

Hur konstruerar de deltagande jordbroborna platser och gränser inom Jordbro i sitt tal om Jordbro och i sina fotografier?

I Kapitel 2 beskriver jag hur personliga minnen från Jordbro och minnen från andra platser är användbara verktyg när deltagarna konstruerar sin bild av Jordbro. Jag diskuterar vidare vilken funktion de byggda elementen har i konstruktionen av Jordbro. I Kapitel 3 undersöker jag hur deltagarna förhåller sig till de gränser som synliggörs i Jordbro genom massmedia och sociala forskningsprojekt, men också av invånarna själva. I Kapitel 4 redogör jag för hur de intervjuade talar om den kamp mellan kaos och ordning som pågår i bostadsområdet och vilka uttryck för detta de boende finner i den yttre miljön. Talet om Jordbro kan delas upp i två diskurser. Det finns en Jordbrodiskurs som är nära förknippad med den större förortsdiskursen som har en negativ klangbotten. Den andra diskursen om Det goda Jordbro används av invånarna för att neutralisera den första. I det kapitel 5 får fotografier och berättelser om Det goda Jordbro utgöra huvudperspektiv.

Teori och begrepp: Diskurs

Som metod i tolkningen av intervjuer och fotografier kommer jag att använda mig av en uppsättning begrepp som är hämtade från den diskursanalytiska begreppsbyggnaden. Diskursbegreppet används flitigt inom flera discipliner och även i populära sammanhang. Jag skall här redogöra för hur jag kommer att hantera det.

Winther Jørgensen och Phillips tecknar i *Diskursanalys - som teori och metod* ett antal utgångspunkter som ligger till grund för diskursperspektivet. De menar för att kunna ansluta sig till den diskursanalytiska måste man acceptera följande tre grundförutsättningar: Den första är att vårt tillträde till världen skapas genom språket. Den fysiska världen finns naturligtvis, men det är bara genom diskurserna som den blir betydelsebärande (Winther Jørgensen & Phillips 2000:15). Den andra är en kritisk inställning till kunskap som är tagen för given. Utgångspunkten är att vårt sätt att uppfatta världen skapas genom sociala processer och social interaktion (Winther Jørgensen & Phillips 2000:11). Den tredje grundförutsättningen är att vi är historiska och kulturella varelser. Våra världsbilder och identiteter skulle kunnat vara annorlunda under andra förhållanden och de kan förändras över tid. I en bestämd världsbild uppfattas vissa former av handling som naturliga och andra som otänkbara (Winther Jørgensen & Phillips 2000:11).

De begrepp som är relevanta för mitt arbete är *diskurs* och *diskursordning*. *Diskurs* definieras som "ett bestämt sätt att tala om och förstå världen" och *diskursordning* betecknar summan av de diskurser som förekommer inom samma sociala domän.

(Winther Jørgensen & Phillips 2000:13) Diskurs är inte ett statiskt begrepp, genom den *diskursiva kampen* är diskurserna ständigt ifrågasatta och hotade av andra diskurser. I analysen av en diskurs undersöker man till exempel hur element från andra diskurser lånas in och tas i bruk. Man kan också söka de *krispunkter* som speglar konflikter mellan olika diskurser. Människor är inte passiva bärare och förmedlare av diskurser utan använder dem aktivt genom att ha tillgång till en *diskursiv repertoar* att "välja ur". Genom att använda denna tankefigur vill jag tydliggöra att deltagarna i undersökningen är indragna i och medskapande av den diskursiva kampen om förorten. När man som företrädare för en institution kliver in i ett miljonprogramsområde för att ställa frågor *aktiveras diskursen om förorten*. Förortsdiskursen sträcker sig utanför den enskilda förorten. Det som skrivs om andra förorter påverkar därför bilden av det egna bostadsområdet.

Ett antal forskare och konstkritiker har sysslat med fotografi ur diskursperspektiv. Ett exempel är fotografen och fotokritikern Alan Sekula som i essän *Om uppfinnandet av fotografiers innebörd* talar om en fotografiets diskurs. Sekula ser fotografier som ett kommunikativt yttrande och som varje annat meddelande uttrycker det ett eller flera intressen. För att förstå fotografier måste vi sätta in dem i den kontext i vilken de tillkom (Sekula 1993:107f).

Med fotohistorikern John Taggs ord kan man bryta ner analysen med hjälp av följande frågor: "Hur artikulerar bilden ett påstående? Vem gör uttalandet och till vem är det adresserat? Under vilka förutsättningar och för vilket syfte? Vad åstadkom bilderna? (Tagg 1993:163)".

Fotografier skiljer sig emellertid från verbal text genom att inte kunna kommentera sin egen tillkomst. Därför kan fotografier användas som genrebilder för att illustrera generella påståenden, men de kan också berätta om specifika händelser som kan placeras i en bestämd tid och ett bestämt rum. Det verbala språket invaderar bilderna och låser den fotografiska bildens mångtydighet (Ulfstrand 1996:17). I den här undersökningen utgår min tolkning av bilderna från deltagarnas berättelser om sina fotografier.

Teori och begrepp: Rum och plats

Ett begreppspar som används främst inom anglosaxisk kulturgeografi är *space* och *place*. I svenska sammanhang ofta översatta till *rum* och *plats*. *Rum* innebär en fysisk plats, dvs en geografisk area ofta beskriven på en generell abstrakt nivå. *Plats* beskriver det specifika, lokala, konkreta, och identitetsbärande (Massey 1994:9). *Plats* är en benämning på de territorier där människan är förankrad genom aktiviteter, berättelser, minnen och känslor. Ett rum kan bli en plats genom de betydelser människor ger det. I litteraturen skiftar användningen av platsbegreppet något. Etnolog Karl-Olov Arnstberg beskriver en plats som en komprimerad erfarenhet och menar att det som behövs för att förvandla ett rum till en plats är tid. Polariteten mellan rum och plats kan ständigt laddas om; en plats kan återgå till att vara ett rum och kanske vid något annat tillfälle bli en plats för någon annan (Arnstberg 1997:52).

Doreen Masseys definierar dessa begrepp på ett annat sätt. Hon ser platser som artikulationer av sociala relationer som tar sig rumsliga uttryck och betraktar dem som ögonblick av möten. Platser är nät spunna av sociala relationer och interaktioner. Näten försvagas eller förstärks kontinuerligt. Eftersom sociala relationer och interaktioner inte är statiska definieras en plats som en process. Massey menar att platser inte har gränser - man kan avgränsa dem i en studie av praktiska skäl, men gränserna behövs inte för att *förstå* ("conconceptualize") platsen. Genom att skapa gränser mot ett utanför tar man bort möjligheten att se att det finns företeelser i detta utanför som är en

del av platsens konstitution. Det kan handla om ekonomiska, politiska och sociala företeelser. En plats har inte *en* allenaordande unik identitet, de är fulla av inbördes konflikter. Det kan handla om konflikter om hur platsen skall utvecklas, vilka som har rätt att definiera den som plats och vad man önskar av platsen inför framtiden. Det kan till och med vara så att det *är konflikten som är platsen*. Ingen av de ovannämnda definitionerna förnekar en plats sin särart. *Poängen är att särarten, platsens unicitet, ständigt reproduceras, och är inte resultatet av en inre historia* (Massey 1994:155). Platsens historia är ett av de instrument som människor kan använda för att skapa och reproducera platser. Sociala, ekonomiska och samhälleliga strukturer sätter gränser för vilka platser som är möjliga att konstruera och vilka som kan reproduceras. Detta är ett *icke-essentialistiskt* sätt att beskriva platser.

Återgår vi till Arnstbergs resonemang om tid som förutsättning för uppkomsten av platser, finner vi att detta hamnar i polemik med Masseys synsätt. Arnstberg menar till exempel att anledningen till att fler människor vill bo i Gamla stan i Stockholm än i förorten Hallunda är att Gamla stan bär spår av generationer av tidigare brukare och därmed försäkras invånarna om att de befinner sig på en *plats* (Arnstberg 1997:51). I förortsdiskursen finns bland andra ett arkitekturdeterministiskt drag som ofta leder till slutsatsen att det är den modernistiska arkitekturen som leder till förorternas problem (Arnstberg 1997:34, Ristilampi 1994:26-27). Ett exempel på detta synsätt uttrycktes sociologen Elisabeth Liljas artikeln *Förorterna skall inte vara sovstäder*:

I efterkrigstidens moderna miljöer existerar många hot mot identitetsskapandet. För även om åtskilliga förortsbor känner för sitt bostadsområde finns det miljöer som saknar mening. Särskilt tydligt är det när det gäller att utveckla något gemensamt. Resultatet kan bli känslor av platslöshet som leder till större avstånd mellan människor: Därför gäller det att börja planera för urbanitet i förorten. Då kan känslan av förankring sprida sig där ännu mer (Lilja 2001).

Rummet bär sin egen möjlighet att vara eller bli en plats, vilket kan beskrivas som ett *essentialistiskt* perspektiv. Problemet med detta synsätt är att det skymmer det förhållandet att platser också har ett socialt värde och att platser förhåller sig hierarkiskt till varandra. Att bo i Gamla stan i Stockholm i slutet av 1900-talet kanske försäkras dig om att du är en lyckad och framgångsrik människa, men bor du i Hallunda måste du troligen försvara ditt val av bostadsområde. Tilläggas kan att under 1900-talets första hälft ansågs Gamla Stan knappast som ett åtråvärt bostadsområde.

Min teoretiska utgångspunkt anknyter till Masseys synsätt. Jag utgår från att deltagarna i Jordbro aktivt konstruerar och reproducerar viktiga platser i sitt tal om Jordbro. Masseys teoribygge har många gemensamma drag med diskursperspektivet. Särskilt förespråkare för den diskursanalytiska riktningen definierar allt, även fysiska platser, som diskurser. Utgångspunkten är att det existerar både en social och en fysisk verklighet, men vi får bara tillträde till dessa verkligheter genom diskurserna om dem. De fysiska objekten innehåller inget värde i sig, utan det är något vi ger dem (Winther Jørgensen & Phillips 2000:42).

Ett problem med att använda begreppen rum och plats är att vid sidan om den teoretiska definitionen som jag har belyst ovan har de också en vardaglig betydelse. I den praktiska analysen av materialet används begreppet *plats* även i en emisk form. *En plats är helt enkelt ett rum som utpekats som en plats av någon av deltagarna*.

En ledsagare genom arbetet har varit Per-Marku Ristilammis avhandling *Rosengård och den svarta poesin: en studie i modern annorlundahet* som skrevs 1994. Ristilampi undersöker de processer som medförde att bostadsområdet Rosengård i Malmö förvandlades från att vara kommunens stolta

symbol för modernitet till en riksbekant symbol för folkhemmets misslyckande. Ristilammi intresserar sig för hur Rosengårds annorlundahet skapas och återskapas (Ristilammi 1994:11).

Material och metod

Uppsatsen bygger på nio intervjuer som gjordes under våren 2001 av byggnadsantikvarierna Jessica Andersson och Per Olgarsson samt av etnologen Anna Lundström. Jag har lyssnat igenom samtliga intervjuer. Till varje intervju finns kontextbeskrivningar och tematiska sammanfattningar. Delar av intervjuerna är transkriberade. Transkriberingarna är ordagrant gjorda, men när citat återges i texten är de lätt redigerade. Jag har till exempel tagit bort upprepningar, och i de fall informanterna bryter kraftigt på svenska har jag förtydligat vissa partier. Stycken som bortredigerats markeras med /.../. Jag använder mig av understrykningar för att fästa uppmärksamheten på ord eller passager som jag uppfattar som särskilt viktiga. Ohörbara ord markeras med (...).

Ungefär 450 fotografier som deltagarna har tagit inom ramen för undersökningen ingår också i materialet. De är tagna med allt från enkla engångskameror till avancerade systemkameror. Några av deltagarna är drivna amatörfotografer med ett stort fotografiskt intresse. De övriga kan betecknas som vanliga hobbyfotografer. Alla bilder är i färg och maskinkopierade i storlek 10x15 cm. De bilder som utvaldes som underlag för intervjuerna sattes in i album. Ungefär 30 bilder från 60-, 70 och 80-talet har också samlats in från de äldre deltagarna. Tre av deltagarna har lämnat in skriftliga kommentarer till sina bilder i form av bildtexter eller fotodagbok.

Flertalet bilder som diskuteras återfinns i en bilaga i slutet av uppsatsen. De är återgivna i svartvitt av trycktekniska skäl. Ingen av bilderna är beskurna. Det är mycket användbart med fotografier som källmaterial. Dock uppstår ofta en konflikt mellan olika intressen vid publicering. Det är vanligt i etnologiska undersökningar att anonymisera deltagarna vilket gör att problematiskt att visa bilder på personer. Det tillhör god sed att sätta ut fotografens namn, vilket jag har avstått eftersom deltagarna är anonymiserade. Jag har också avstått från att visa några bilder med identifierbara personer på.

Min roll i projektet

Jag har arbetat som fotograf på Stockholms läns museum sedan 1990. Under årens lopp har jag deltagit i ett antal samtidsundersökningar (Rosander & Ulfstrand 1999). Dokumentationsenheten på museet har kommit att fokusera relationen mellan text och fotografi i flera arbeten. Jag har samarbetat med museets pedagoger i flera ungdomsprojekt där vi har använt foto på ett liknande sätt som i detta projektet²

Min roll i *Förorten med dina ögon* var främst att vara med i planeringen av projektet. Jag har inte utfört några intervjuer, men jag har träffat de flesta deltagarna både vid ett introduktionstillfälle och vid en avslutningsträff. Jag betraktar intervjumaterialet som ett arkivmaterial som jag har varit med och skapat förutsättningarna för och därför känner väl. Nackdelen med detta förhållande är

---

²Resultatet av projektet Här bor jag som utfördes i samarbete med Botkyrka kommun och Mångkulturellt centrum finns presenterat på <http://www.lansmuseum.a.se/bor/bor1a.cfm>

att jag under genomgången av materialet ser passager där jag hade velat veta mer och där jag kanske hade ställt andra frågor. Det är också problematiskt att inte själv ha upplevt intervju situationen. Uppfattningar och åsikter förmedlas inte bara genom ord utan också genom gester och kroppsspråk. Här har jag bara intervjuarnas kontextbeskrivning att tillgå.

En fördel med upplägget är att jag har kunnat distansera mig från intervjuerna och informanterna på ett sätt som hade varit svårt om jag själv hade gjort intervjuerna. I uppsatsen betraktas intervjuerna som en särskild form av social interaktion skapad av såväl intervjuaren som informanten (Winther-Jørgensen & Phillips 2000:120). Intervjuerna påminner till sin form om ett samtal, och ett av mina teman i uppsatsen är att spåra hur olika ämnen förs på tal.

Under arbetets gång har jag funderat över min roll i projektet på ett mer principiellt plan. Vad innebär det att resa ut i verkligheten och försöka förstå människors livsvillkor? Vilken är min drivkraft och vad har jag personligen för rätt att uttala mig? De svenska miljonprogramsområdena har studerats och beskrivits i stort sätt sedan de byggdes, otaliga projekt har sjuösatts för att komma åt de problem som anses finnas i dessa miljöer, och klipparkiven är fulla med artiklar om hur destruktiva förorterna är. Finns det något mer att tillägga? Kanske skulle miljonprogramsområdena må bäst av att lämnas i fred?

När det gäller frågan om segregation, har jag naturligtvis erfarenhet av den liksom alla andra som bor i Sverige. Segregation är inte något nytt. I det lilla samhälle som jag växte upp i Skåne på 60- och 70-talen var alla medvetna om den skillnaden som låg i att bo i HSB -husen i centrum eller i villa där jag bodde även om befolkningen till största del bestod av "etniska svenskar".

Presentation av deltagarna

Lena. Flyttade till Jordbro 1999 efter att ha bott i Vendelsö som är en annan del av Haninge kommun. Bor i bostadsrätt. Lever med sin sambo och 14 månaders dotter.

Eva: Bott på Södra Jordbrovägen sedan 1974 med man och barn. Lever nu som ensamstående i samma hus.

Sven: Kom till Jordbro 1979. Har utflugna barn som är uppvuxna i Jordbro. Lever ensam i hyreslägenhet.

Åke: Flyttade till Jordbro 1971 och bodde först i hyreshus på Moränvägen. Bor nu med fru i radhus.

Anna-Karin: Flyttade till Jordbro 1969. Bor på Södra Jordbrovägen tillsammans med sin make.

Sarah: Kom till Sverige från Östafrika för sju år sedan. Har bott på flera svenska orter innan hon kom till Jordbro 1999. Bor i hyreslägenhet på Blockstensvägen.

Petra: Född 1975 och bor i hyreslägenhet på Sandstensvägen tillsammans med sambo och dotter. Är uppvuxen på olika ställen i Stockholmstrakten. Familjen bodde bl a i Jordbro i radhus under en period.

Sofia: Bor med pojkvän och dotter på Sandstensvägen sedan två år. Pojkvännen är uppvuxen i Jordbro och Sofia i Handen som ligger en bit ifrån Jordbro.

Annette: Född 1973. Uppvuxen i Jordbro. Flyttade tillbaka efter att ha bott på några andra ställen i Stockholmsområdet och tillbringat en period utomlands. Har bott på flera adresser i Jordbro. Bor nu med pojkvän och son i ett av 90-tals husen vid Moränvägen.

Lars: 38 år. Flyttade till Jordbro i tioårsåldern. Bodde då på Sandstensvägen. Har även bott i bostadsrätt och bor nu i radhus med fru och barn.

Samtliga namn i uppsatsen är fingerade.

Urval av deltagare

Urvalet av deltagare i en studie väcker frågan om representativitet. Vi ville att en grupp jordbrobor som bott länge i området skulle ingå. Genom fotoklubben i Jordbro knöt vi kontakt med några personer ur den kategorin. Vi kompletterade sedan med en grupp yngre jordbrobor som kontaktade via familjecentralens öppna förskola. Den gruppen bestod av ett antal föräldralediga kvinnor i åldern 25-30 år.

Förorten med dina ögon var en pilotstudie under begränsad tid varför det var praktiskt omöjligt att arbeta med en allt för stor grupp deltagare. Deltagarna i undersökningen har aktivt förklarat sig intresserade av att vara med och har också lagt ner en hel del tid på att fotografera och bli intervjuade.

Det är studien som konstruerar deltagarna som grupp de ingår alla i andra sammanhang och grupperingar. I projektet talar de om sitt boende och sitt bostadsområde men mycket lite om andra faktorer som är viktiga i människors liv.

Bildernas funktion i intervjuerna

Metoden att använda bilder som underlag för intervjuer har använts tidigare inom antropologi och etnologi. Den är utförligt beskriven i *Visual Anthropology – Photography as a Research Method* av John Collier och Malcolm Collier från 1967. I deras forskning handlar det om fotografier som är tagna av forskaren eller en fotograf anställd av densamme. Författarna menar att fotografierna i sig fungerar som frågor som man som utomstående inte kan veta att man ”borde” ställa. Bildernas funktion blir att hålla ihop intervjun men ändå ge utrymme för fria associationer. Ett nytt förhållande mellan intervjuare och informant uppstår när man tillsammans undersöker och upptäcker ett fotografi. Det faktum att deltagarna själva har fotograferat i detta projekt förstärker fotografins roll i intervjuerna. En av konsekvenserna med metoden är att deltagarna valt och valt bort såväl platser som teman.

Eftersom undersökningen är fokuserad på visuella uttryck och intryck har metoden varit funktionell. Att se sin omgivning aktivt genom kameranlinsen medförde att deltagarna reflekterade över sitt bostadsområde. Ett alternativ till denna metod vore att utföra intervjuerna samtidigt som man tillsammans rörde sig genom området.

Jordbro

Jordbro är en del av Haninge kommun och ligger ca två mil söder om Stockholm. Södra delen av området uppfördes mellan åren 1963-1967 och består främst av lamellhus i trevåningar. Den norra delen bebyggdes med främst småhus under 1970-talet. Under 1990-talet skedde en förtätning inom området med ett antal flerfamiljshus i centrala Jordbro och ett par hus med ungdomsbostäder i Södra Jordbro. Med undantag av två skivhus med bostadsrätter består alla flerfamiljshus av hyresrätter. En stor del av lamellhusen har under de senaste åren rustats upp exteriört. Den grå putsen har ersatts med tegelröd eller beige puts. Avskilt från bostadsområdet genom både Nynäsvägen och pendeltågspåret ligger Jordbro företagspark.

Jordbro har länge betraktats som ett socialt utsatt bostadsområde, och ett antal större statligt- och kommunalt finansierade projekt har skapats för att förbättra situationen. Idag är Jordbro ett av 24 bostadsområden i Sverige som deltar i regeringens storstadspolitik det vill säga *Storstadssatsningen*. I Jordbro är det Jordbroprocessen som administrerar arbetet med *Storstadssatsningen* (Haninge kommuns hemsida 2001). I *Utvecklingsprogram för Jordbro 2000-2005, Lägesrapport 2, Oktober 2001* finns en del statistik samlad. Här kan man läsa att år 2000 hade stadsdelen 9 427 innevånare. Jordbro är en ung stadsdel, 29% av invånarna är under 19 år. Antalet i utlandet födda personer uppgår till 30 %. Den öppna arbetslösheten i Jordbro ligger på riksgenomsnittet men över genomsnittet för Stockholms län. Förvärvsfrekvensen skiljer sig påtagligt mellan boende i flerfamiljshusen (57% år 1999) och boende i småhusområdena (85% år 1999).

2. MINNET OCH PLATSEN

I detta kapitel beskriver jag hur gemensamma och personliga minnen används i konstruktionen av Jordbro som plats. Ett perspektiv är att undersöka om det formspråk som finns manifesterat i arkitekturen spelar någon roll i deltagarnas uppfattning om dagens Jordbro, ett annat är att undersöka hur deltagarnas personliga minnen används i konstruktionen av platsen.

Minnen förknippade med arkitektur och formspråk

Miljonprogramsområden behäftas ofta med epitet som nya och moderna, men nu har de nästan fyrtio år på nacken. Många av de människor som är upp-vuxna i dessa områden har bildat egna familjer. Bland deltagarna i *Förorten med dina ögon* finns personer som har både barn och barnbarn i Jordbro.

Sofia har fotograferat en av de lekskulpturer (Bild 1) som finns på flera gårdar i Jordbro, och i den bildtext hon försett bilden med skriver hon: "Konstverk som man kan leka i älskade jag själv som barn". Lekplatserna lyfts fram som speciella. Inte bara för att de var roliga att leka i utan också för att de idag fungerar som konkreta minnesmärken över någonting som i tillbakablickandet beskrivs som speciellt för Jordbro.

Bild 1.

Till en bild av lekplatsen (Bild 2) bakom kyrkan i centrala Jordbro berättar Lars i sin fotodagbok:

Användandet av trä som på bilden – att hoppa på ansågs som häftigt. Också placeringen av lekplatsen i en skogsdunge var nytt för mig. Jag kom alltså från Halmstad, vilket då måste betecknas som efter-

Bild 2.

blivet vad gällde barn, och synen på barn. Den sk 68-skolan nådde aldrig dit.

I intervjun kommenterar Lars bilden med att han från sin tidigare bostadsort bara var van vid tillrättalagda lekplatser med lekredskap i stål. I berättelserna anar man den känsla av pionjärande som många av den första generationen som flyttade till förorterna kan vittna om. Det var känslan av att tillhöra de nya moderna människorna (Ristilammi 1994:61-68). Lekplatserna och det särskilda formspråk som förknippas med dem uppfattas som positivt. Det står för en inställning till barn som Sofia, Åke och Lars är positiva till trots att de får sägas tillhöra tre olika generationer jordbrobor. Den estetiska uppskattningen bygger på minnen, känslor och ideologiska ställningstaganden men förknippas lika fullt med den fysiska gestaltningen. Byggda element binder på ett symboliskt plan ihop nuet med då. Även om Sofia inte är uppvuxen i Jordbro knyter hon upplevelsen av miljön till sin egen barndom. Hon berättar att det hus som hon bor i på Sandstensvägen påminner om det hus som hon växte upp i Handen. Hon tillägger att hon tycker om just trevåningshus eftersom det var ett sådant hon bodde i som barn. Sofia använder sig av en plats från ett annat bostadsområde med samma estetiska utformning i sitt meningsskapande av Jordbro.

Bild 3.

Flera personer har fotograferat Jordbro kyrka som är en enkel byggnad i trä placerad i centrum vid sidan om köpcentret och Jordbromalmskolan (Bild 3) Lars berättar att han och hans syster trodde att den var skolans gymnastiksal när de flyttade till Jordbro i början av sjuttioalet. I deras föreställningsvärld kunde inte en kyrka se ut som denna. Kyrkan försågs med ett kors först efter ett antal år vilket Lars tolkar som att det var nödvändigt att förtydliga att det rörde sig om en kyrka. Bilden av kyrkan fungerar som utgångspunkt för funderingar om de ideal som rådde när Jordbro byggdes. Lars skriver i sin fotodagbok:

Jag tror att vi associerar kyrkan mer till gamla traditioner och seder än till Gud och Jesus. Men i Jordbro var kyrkan modern, inte konservativ som i Halmstad (jmf Göteborgsstiftet och kvinnoprästmotståndet) så då kanske även arkitekturen skall avspegla nyskapandet.

Flera av deltagarna uttrycker sig uppskattande när de talar om kyrkan, oftast för att man har positiva minnen från verksamheten där. Det är också vanligt att man som Lars i citatet ovan menar att kyrkan gestaltar någonting som är typiskt för tiden då den byggdes. Den *passar* i Jordbo. Det är intressant att deltagarna är så positiva till formspråket på lekplatser, kyrkan och parkanläggningarna när många av dem är ense om att husen inte har något eget värde som estetiska objekt. Eva och Annette är mycket positiva till Jordbro och har båda en stark identitet som jordbrobor, men det medför inte att de anser att husen har något speciellt estetiskt värde. Annette beskriver det som skillnaden mellan en antik möbel och en ny, och menar att man måste vänta till den nya

möbeln blir antik innan den får ett värde. Eva tycker att det är de gamla husen inne i Stockholm som står för kultur som bör bevaras. Hon menar att husen i förorterna byggdes för billigt och enkelt från början för att kunna ha ett bevarandevärde.

Med kameran på personlig minnesvandring

Flera av deltagarna har använt sig av kameran som ett redskap för att minnas. Deltagarna har lagt upp fotouppdraget som vandringar genom Jordbro, de förflyttar sig mellan viktiga platser som utgör betydelsefulla hållpunkter i en personlig karta över bostadsområdet. Berättelser knyts till dessa punkter som också

blir en del av en större berättelse om Jordbro, Sverige och världen. Lars har tänkt sig in i hur han som tioåring upplevde Jordbro. Vid ett tillfälle har Lars valt att ställa sig inne i en port och fotografera ut mot gården (Bild 4). Lars berättar att när han tog bilden kom han ihåg hur han stod och tittade ut som nyinflyttad tioåring. Här kunde han stå och se vilka andra barn som fanns på gården för att avgöra om kusten var klar innan han begav sig ut. Lars kommenterar bilden med att konstatera att det är skönt för de som är oroliga att kunna se in i trapphuset när de kommer hem. Portens arkitektoniska utformning kopplas ihop med den levda erfarenheten av miljön.

Eva pendlar mellan då och nu i sin vandring genom Jordbro. Hennes bildserie följer vad hon kallar "sitt håll" som är en runda i Södra Jordbro. En av de platser som Eva stannar till vid på sin fotopromenad är Moränpasset som är ett brett gångstråk mellan två sammanhållna husrader (Bild 5). Husen på passets sidor är ursprungligen färgsatta med naturfärgad ädelputs och bruna snickerier som skall stå vackert mot tallarna som växer glest mellan husen.

Eva uppskattar platsen och beskriver den som speciell eftersom hennes barn lärde sig att cykla här:

Ja, det är Moränpasset. Här har barnen varit och cyklat. De har lärt sig att cykla här. För att då har jag kunnat stå här och dom har ju cyklat på sina små trehjulingar. Och så har man, ja, haft ögonkontakt med de och så här. Och här är ju väldigt bra som lekplats. De kan springa av sig. Jag tycker att det är en lummig fin gång. För det skiftar ju då med grönskan och sedan träden och så.

Bild 4.

Bild 5.

Berättelsen har flera dimensioner: det tillbakablickande minnet av barnen som lär sig cykla, den estetiska uppskattningen av platsen och en praktisk värdering av miljön som en plats där barnen kunde röra sig fritt under Evas uppsikt. Eva har varit engagerad i Hyresgästföreningen, Hem och Skola, idrottsföreningen och varit nattvandrare. Hon menar själv att det varit hennes kall i alla år att engagera sig i den som behöver hjälp. Hon vandrar i symboliskt slagfält med symboler för vunna och förlorade slag. Den första bilden i Evas serie är en

Bild 6.

bild av en grässlätt med en flaggstång på toppen (Bild 6). En svensk vimpel är hissad och i fonden ser man en väg. Bilden är tagen utanför Evas hus. Eva berättar:

Det här är då flaggstången och kullen här utanför om man går ut genom porten. Den här har jag varit med och påverkat då att få ja själva flaggstången och själva kullen i sig. För det fanns förut då en fotbollsplan och det fanns ingen väg in utan man åkte ner då, så den här var ju stängd. Men sen ville man ju då flytta fotbollsplan bakom husen och då byggde man den här. Och för att det skulle bli hemtamt och sådär så ville vi ha flaggan.

Eva ser flaggan varje dag från sitt köksfönster och njuter av landvinningen.

En grupp av Evas bilder är från Höglundaparken. På två av bilderna är hon själv avbildad. På den ena sitter hon i en lekbil och på den andra i en gunga. Hon berättar att hon älskar att gunga. Hennes förhållande till parken präglas av lekfullhet och uppskattning. I Evas berättelser finns ofta en större berättelse om förändring över tid. Hennes berättelser startar ofta i en tid då människor enligt Eva var engagerade i varandra och då det gick att gemensamt kämpa sig till förbättringar. Ett Jordbro med personer som var aktiva i olika föreningar och sammanslutningar kontrasteras mot berättelser om ett samhälle där fler är uppgivna och där tillvaron är hårdare. Ett exempel på detta är när Eva berättar om parkleken och hur kul hon och de andra mammorna hade med barnen för att sen kontrastera berättelsen med att kommentera hur svårt många barn har det idag. Hon menar att det är vanligare nu att barnen får klara sig själva och därför tycker hon att det vore bra om parkleken återuppbyggdes. Utformningen av utomhusmiljön är viktig på en plats som Jordbro där många inte har råd att åka på semester konstaterar Eva.. I miljön ser hon uttryck för vad hon och hennes vänner åstadkommit, men också uttryck för ett samhälle som skulle kunna vara bättre. Evas berättelser om Jordbro hakar i större samhälleliga diskurser.

Höglundaparken är ett utmärkt exempel på en *plats* enligt Doreen Masseys definition. I Evas konstruktion av Höglundaparken ryms minnen, konflikter och glädje. En plats betydelse kan skifta över tid. Vissa platser är viktiga på dagen, men förlorar i betydelse på kvällen. Höglundaparkens betydelse skiftar över året. Under den kalla årstiden genomkorsas parken av leriga stigar som folk skyndar förbi på, medan den under sommaren inbjuder till samvaro mellan jordbrobor av olika kategorier.

I kapitlet har jag visat att även om deltagarna snarare förlägger Jordbros historia utanför bebyggelsen, t ex vid gravfältet eller i kulturlandskapet, så används berättelser om rekordårens ideal för att konstruera dagens Jordbro. Det kan gälla byggnadsdetaljer i ett typiskt formspråk men också hur lekplatser och kyrkan uttrycker en ideologi. Det personliga minnet är ett kraftfullt verktyg i betydelskapandet av en plats, och det minnet kan också vara hämtat från en annan plats som var viktig i en annan tid.

3. GRÄNSER , SEGREGATION OCH SEGMENTATION

I detta kapitel redogör jag för ett antal av de gränser som synliggörs i diskursen om Jordbro. Ett begrepp som används för att belysa skillnader i boendesociala villkor inom ett bostadsområde är *segmentation* (Ristilammi 1994:117). Här handlar det om gränser *inom* ett bostadsområde istället för mellan bostadsområden som man talar om som *segregation*. Segmentationen följer ofta bostädernas upplåtelseform, hyresnivå eller annan status. Gränser bildas som tar sig fysiska uttryck och som laddas med social mening. Det handlar om gränser som både stänger in och stänger ute.

Blockstensvägen – gränsen mellan hyresgäster och villaägare

Gränsen mellan småhusområdet och flerfamiljshusen som fysiskt utgörs av Blockstensvägen återkommer i flera intervjuer och i ett antal bilder. Det är ofta de boende som för den på tal. Blockstensvägen pekades dessutom ut som gräns mellan svenskar och invandrare i två artiklar i Aftonbladet under rubriken *Vi och Dom* (Aftonbladet 1992). Artiklarnas huvudtema är att Jordbro är segregerat ett segregerat bostadsområde och att skiljelinjen går mellan "svenskar" och "invandrare". pekades ut Ett gäng invandrarkillar pekades ut som orsaken till det bråk och våld som anses förekomma i centrum. Artiklarna är illustrerade med fotografier från Jordbro: Ensam rektor utanför skolan, bekymrade svenska ungdomar och kaxiga invandrarungdomar. Över ett helt uppslag har man lagt en flygbild över Jordbro. Längs Blockstensvägen är en spricka eller kanske snarare en djup klyfta inmonterad. Bildspråket är övertydligt: här finns ingen kommunikation mellan de två "sidorna". I texten står det att gränserna upprätthålls genom rädsla och ibland våld (Aftonbladet 1992). Under intervjun med Åke kommenterar han en av sina bilder såhär: "Det är Blockstensvägen ja. Det är det. De två sidorna /skratt/." Efter kommentaren refererar han till artiklarna i Aftonbladet och menar att det är typiskt att gränsen pekades ut av någon som inte är jordbrobo.

Under intervjun med Lena plockar hon fram en av sina bilder och säger att hon tog den för att hon ville visa kontrasten mellan höghusen och radhusen (Bild 7). Intervjuaren undrar om kontrasten finns på något annat sätt än genom bebyggelsens karaktär. Lena svarar:

Bild 7.

Ja, jag tycker det. För den andra sidan, så att säga, den är lite bättre och. Ja. Jag har en kompis som flyttade till andra sidan (fniss) vägen, och hon säger att det inte känns som jag bor i Jordbro längre sa hon. Så man känner att: ja, det är finare där och det är lite mera ghetto eller vad man ska säga på andra sidan eller. Eller inte ghetto, men, ja lite mer sådär. Ja, jag vet inte. Jag trivs ju här men. Ja jag vet inte vad man ska säga, hur man ska förklara det, men andra sidan är, andra sidan vägen är sämre än den ena så att säga.

Lena visar på en karta hur de olika områdena är rangordnade statusmässigt och pekar ut punkthusen i Södra Jordbro som det stökigaste området. Samma område beskrivs som stökigt och otruggt av flera andra deltagare. Att förlägga problemen till någon annan plats än inom det delområde där man själv bor är vanligt i bostadsområden med "dålig klang". Som svar på den outtalade eller uttalade frågan om hur man kan bo i ett "sådant" område, kan räddningen vara att påpeka att problemen finns någon annanstans än där man själv bor (Molina 1997:192).

Det finns flera exempel i undersökningen på hur bilders visuella utsagor och de språkliga utsagorna är förskjutna i förhållande till varandra. Åke har tagit en bild från radhusområdet (Bild 8). Till vänster i bilden och oproportionerligt stor eftersom Åke använt vidvinkelobjektiv sitter en skylt med texten: VI VÄRNAR VARANDRA. GRANNSAMVERKAN MOT BROTT. På skylten har någon klottrat med blå markeringspenna. Efter att blicken läst skylten dras den in i bilden längs en asfalterad gångväg. Där ser vi en radhusgavel och radhuslängor på båda sidorna av gångvägen. Åke kommenterar bilden: "Det där är väl en klotterskylt, ja." Det är en skylt med klotter vi ser, men för många betraktare är nog konnotationen av bilden en annan: Här är det stopp! Här värnar *vi* varandra. Segregering har under flera år varit en av de mest diskuterade frågorna i massmedia. Bilden som Åke har kan tolkas som en diskursiv utsaga inom den diskursordning där begreppet segregation befinner sig. En diskursiv tolkning av bilden innebär att den inte kan tolkas utan att man tar hänsyn till andra bilder och utsagor som bilden intertextuellt kan knytas till. Den aktuella bilden refererar till liknande bilder som publicerats i sammanhang som berör segregation. Självtog jag en nästan identisk bild vid en av mina promenader i Jordbro. Intervjuarens kommentar till bilden: "Vad jag tänkte på när jag såg dom det är väldigt 'villaområdes' sak det här." Åke håller med och tillägger att han retar sig på skylten. Han tycker att den nästan uppmanar klottrarna att klottra. Fortfarande är det främst klotret som är i fokus. Intervjuaren fortsätter: "Ja. De där skyltarna ser man, när man kommer in i ett småhusområde." Åke svarar med att tona ner skyltarnas betydelse: "Jo, de står ju precis i kanten här. Dom här är ganska nyuppsatta. Vi har inte haft dom så länge. Dom har fått byta ut dom några gånger i alla fall va, för klotter."

Bild 8.

Det motsägelsefulla i Åkes språkliga och visuella utsaga är ett exempel på en krispunkt som speglar konflikter mellan olika diskurser (Winther Jørgensen & Phillips 2000:13). Konflikten som avspeglas i exemplet är att Åke är medveten om den segmentation som råder i Jordbro, men han vill samtidigt distansera sig från den. Genom att överlåta åt intervjuaren att tolka bilden som en symbol för segmentation distanserar Åke sig från ämnet.

Bild 9.

En annan av bilderna i Åkes serie föreställer friskolan Fredsduvan (Bild 9). Bildens undre halva upptas av ett brunt staket som effektivt stänger ute oss som betraktare från bilden. Känslan av gräns förstärks av ett träplank som upptar en stor del av bildens vänstra sida. På planket sitter en reklamskylt för ett företag i fastighetsförmedlingsbranschen. På en av byggnaderna bakom planket sitter en stor skylt som det står Fredsduvan på. Med hjälp av John Taggs frågor som jag presenterade i teoriavsnittet analyserade jag bilden (Tagg 1993:163). Hur artikulerar bilden ett påstående? Vem gör uttalandet och adresserat till vem? Svaret på denna frågan är givet: det är Åke som tagit bilden och det är också han som fäst intervjuarens uppmärksamhet på den. Adressaten är givetvis intervjuaren i första hand men också en större publik som kan tänkas ta del av materialet. Under vilka förutsättningar och för vilket syfte? Förutsättningarna är kända, men för att förstå syftet måste vi höra vad Åke berättar i intervjun.

Bilden föreställer Jordbros första friskola som ligger i ett före detta kommunalt daghem. Åke börjar med att berätta att man bytte namn, när friskolan startades. När byggnaden inrymde ett kommunalt daghem var det uppkallat efter kvarteret det ligger i som *alla andra daghem i Jordbro* (min kursivering). Åke påpekar att byggnaden har samma planlösning som *alla andra liknande* institutioner i området. Det borde alltså *vara ett "vanligt" hus*. Byggnaden innehåller emellertid Jordbros första friskola, och det innebär att den för Åke är en symbol för någonting nytt och främmande som han känner sig kluven inför. Han kommenterar skylten som sitter på planket med att det är en fastighetsmäklare som sponsrar friskolan. Han skrattar och tillägger att allt är sponsrat nuförtiden. Intervjuaren frågar om Åke tror att det kommer att växa upp fler friskolor i andra delar av Jordbro. Det tror Åke inte, eftersom han menar att friskolor bara är tänkbara i "sådana här

områden tycker jag. I Haninge, i Vendelsö, liknande också.”³ På frågan om varför friskolor växer upp svarar Åke:

Ja, jag vet inte. Men jag tror att det har växt fram mycket då från akademiska folket. Det är där ifrån det kommer. De gillar inte den vanliga skolan. De tycker det är för rörigt och så vidare. Det är det här: Mitt barn skall ha det bättre än andras va. Det är mycket en statuspryl. Jag ser det bara som en statuspryl.

Till skillnad från exemplet med bilden av Grannsamverkansskylten som jag analyserade ovan förstärker bilden och talet varandra i exemplet. Åke är mån om att beskriva sig som Jordbrobo, han poängterar att han känner sig hemma i *hela* Jordbro. För Åke blir friskolan ett exempel på hur familjerna i radhusområdet sluter sig ihop mot *resten* av Jordbro.

Från diskussionerna om Jordbro som segmenterat bostadsområde är steget kort till att formulera sig om anledningen till att det är så. Deltagarnas förklaringsmodeller följer samma två huvudlinjer som återfinns i den offentliga segregationsdiskursen. Lars är en av dem som menar att bostadssegregation främst handlar om ekonomi. I hans perspektiv är det ekonomin som styr, medan vilka människor det är som man hittar i socialgrupp tre skiftar över tiden. Lena däremot menar att bostadsvalet inte bara har med ekonomin att göra:

Nu pratar jag så mycket om utlänningar här men. Jag tror att det är många som, som trivs med att bo trångt. Ja, de har inget behov av att ha stort tror jag. Det är många som tycker om och bo, ja och trängas lite.

Lars förklaring ansluter sig till den diskurs som förnekar att det spelar någon roll om folk är invandrare, en diskurs som lägger tyngdpunkten på de ekonomiska förutsättningarna. Den andra diskursen innebär en *kulturalisering* av invandrare. Invandrares beteende, förväntningar och åsikter tolkas som uttryck för kultur. Genom att beskriva val av bostad som ett kulturellt val gör man invandrarna själva ansvariga för segregeringen (Molina 1997).

I detta kapitel har jag visat hur större diskurser flyter in och tar plats i talet om Jordbro. Detta är betydelsefullt eftersom utgångspunkten för uppsatsen är att platser och gränser framförallt skapas i talet. Det innebär att den ambivalens som återfinns i talet om Jordbro är en del av Platsen Jordbro. När Lena funderar på var i Jordbro hon skulle vilja bo är det svårt för henne att bortse från de gränser som utpekats inifrån av jordbroborna men framför allt utifrån. Analyserna av Åkes två bilder visar hans ambivalens inför de utpekade gränserna. Han använder sin diskursiva reper-toar för att förmedla sin bild av Jordbro.

---

³Haninge och Vendelsö är områden i Haninge kommun som anses ha högre status än Jordbro

4. ORDNING OCH KAOS

I detta kapitlet skall jag redogöra för hur deltagarna i text och bild uttrycker sig om den kamp mellan kaos och ordning som kan avläsas i den fysiska miljön. Det tydliggörs att estetik är nära förknippad med underhåll och skötsel vilket innebär att risiga, vanskötta miljöer uppfattas som fula och underhållna miljöer som vackra.

Per-Marku Ristilammi beskriver hur det i Rosengård i Malmö pågår en ständig kamp mellan ordning och kaos. Förslumning och vanskötsel av boendemiljön avläses som en symbolisk bild av hur mycket eller snarare lite människorna i området är värda. ”Att se när miljön förfaller och bryts ner fungerar som symboliseringar av sociala sammanhang som brutits ner och blivit kaotiska” (Ristilammi 1994:124). Eftersom en grupp fotografier i materialet gestaltar klotter, trasiga staket och skräpiga platser skall jag i kapitlet redogöra för hur deltagarna pratar om dessa företeelser.

Trasiga staket, spruckna fasader och förstörda lekplatser

Åke upprörs över vanskötseln och illustrerar sin upprördhet över hur Haninge kommun sköter sina åligganden genom att visa en bild på förskolan Gräskobben tak. Bilden är tagen en grå vinterdag. På taket ligger långa revor av takpapp. Åke berättar:

Jag ringde kommunen härom veckan om den här Gräskobben. Där har det sett ut som rivningsobjekt hela vintern. Dom har lagt på tjärpapper som hade blåst av och låg nere på gården utspritt och det låg i högar uppe på taket.

Åkes upprördhet handlar om hur inkompetent skötseln av området är. Flera av hans bilder illustrerar att ingenting görs, vilket föder vanmakt och frustration. Slitaget är början till en ond cirkel:

Man liksom reparerar ingenting här, det är bättre om man håller efter och visar att det är helt. För börjar det risa, då blir det rivet av ungarerna. Då tycker dom: jaha det här är rivningsobjekt.

Resultatet av den onda cirkeln är större än det fysiska förfallet, det blir en bild av att varken hyresvärdarna, kommunen eller de boende bryr sig om miljön (Bild 10).

Bild 10.

En av frågorna som var aktuella under den tid då projektet genomfördes var omfärgningen av lamellhusen på Sandstensvägen och Blockstensvägen. 2001 påbörjades en omfärgning av fasaderna på de äldsta husen i Jordbro. Den grå ädelputsen byttes ut mot olika nyanser av rosa, rostrött och beige. Just den här typen av omfärgningar har kritiserats kraftigt från kulturmiljövården. Planerna på omfärgning i Skärholmen väckte till exempel debatt mellan boende i området och Stockholms stads skönhetsråd under 1997.⁴ Detta medförde att det från byggnadsantikvariernas håll var intressant att ta reda på vad de boende i Jordbro tyckte om den pågående omfärgningen. Flera personer fotograferade de hus som redan var omfärgade och uttryckte sig positivt till förändringen. Upprustning blir ett tecken för de boende på att området är värt att satsa på, vilket i sin tur innebär att *invånarna har ett värde*.

Åke representerar ett synsätt som grundar sig på en grundläggande positiv upplevelse av Jordbro. Han understryker att det vore värt någonting att förbättra skötseln och därmed att de boende är värda en trivsammare miljö. Petras syn på boendemiljön representerar ett motsatt perspektiv. Petra som är 27 år och bor med sin dotter och sambo i en hyreslägenhet på Sandstensvägen är den som starkast uttrycker negativa känslor för Jordbro. Hon talar mycket om det dåliga underhållet av husen och är kritisk mot att man nu renoverar fasaderna men inte gör något åt den dåliga inomhusstandarden. Men det är inte bara det dåliga underhållet som upprör Petra. Hon uttrycker att hon inte känner att hon har så mycket gemensamt med de flesta jordbrobor. Hon hade valt att flytta direkt om hon hade haft råd.

Det är liksom inte bara Själva Jordbro, liksom husen det är fel på utan jag är, liksom människorna också som man känner att man vill komma bort ifrån.

På ett annat ställe i intervjun frågar intervjuaren henne om hur hon ser på husen som byggdes i det som kallas miljonprogrammet.

Petra tycker att husen i regel är fula, men hon tillägger att trots att husen ser likartade ut i Jordbro och Väster Haninge skiljer det sig åt eftersom ”det är andra sorters människor” i Väster Haninge.

Eftersom arbetet med projektet tog deltagarnas privata kameror i anspråk, kom vi överens om att det gick bra om de stack emellan och tog privata bilder, som sorterades bort och återlämnades vid intervjutillfället. Under intervjun med Petra reagerade hon på att en bild saknades. Hon ville visa någonting som hon verkligen tyckte var fult. Medan Petra letar efter bilden förklarar hon att anledningen till att hon vill ha med bilden inte är att den förställer hennes julpynt. Hon vill ha med bilden för att den föreställer ”min blick. Min fönsterblick. Mitt fönster. Den har inte du med och det vill jag att du har” (Bild 11). Bilden är tagen

Bild 11.

⁴Debatten blommade upp i DN efter det att de boende valt färgsättning när ett område i Skärholmen skulle upprustas. Skönhetsrådet i Stockholms kommun protesterade och menade att förslaget skulle förstöra de kulturhistoriska värdena i området. Karl-Olof Arnstberg sammanfattar debatten i Miljonprogrammet (Arnstberg 2000:140-144)

inifrån Petras kök. Den visar ett fönster med sprejad spröjs och en elektrisk ljusstake. När hon visar bilden för intervjuaren säger hon: ”det är min blick inifrån. Vad jag ser ut. Då har jag min parkering utanför”. Den här bilden får sin speciella betydelse i att den har tolkats på flera olika sett under arbetet. Intervjuaren valde bort bilden för att den uppfattades som privat och för att projektet framförallt handlade om utomhusmiljön. För Petra handlar den också om utomhusmiljön, den miljö som tränger sig på henne när hon tittar ut genom sitt fönster. Hon beskriver utsikten som sliten och tråkig. Hon trycker på att det ofta står vrakbilar på parkeringen, där just *vrakbilar* kan sägas symbolisera det förfall hon tycker sig ha runt sitt hem. Genom sin fönsterdekoration har hon delvis lyckats avskärma den negativa miljön.

Petras sätt att prata om hur fotografiet avbildar hennes blick är intressant. Blicken i fotografiet är någonting som har diskuterats som just ett av fotografins sårmarke. Fotografiet avbildar på en och samma gång en *scen* och en *betraktares blick*, ett objekt och ett betraktande subjekt (Burgin 1993:47). Att beskriva sina bilder som en representation av vad man ser och hur man tolkar det återkommer i flera fall i undersökningen. Det finns också exempel på beskrivningar till bilder som handlar om vad vi som betraktare *inte* ser. Sofia beskriver en av sina bilder av lamellhusen på Sandstensvägen på följande sätt (Bild 12):

Bild 12.

Raka linjer och platt kal mark. Så tråkigt det ser ut. Men bakom mig har jag kullar och berg, ängar och skog.

När Sofia väljer att inte visa det som hon värderar höst tvingar hon oss som betraktare att använda vår fantasi för att visualisera bilderna av ”kullar och berg, ängar och skog”. På det sättet får hon oss att förstå hur mycket hon värderar naturen. Kanske anar hon att vi inte skulle kunna upptäcka det som hon uppskattar i ett fotografi taget en kall och grå vinterdag.

Gränsen mellan det skötsamma och det kaotiska Jordbro

I Kapitel 2 talar jag om de fysiska gränser som finns mellan olika områden inom Jordbro och hur deltagarna förhåller sig till dem. En annan gräns som finns i talet om Jordbro är gränsen mellan de ordentliga och skötsamma människorna och de människor som beskrivs som stökiga, obehagliga eller hotfulla. I avsnittet om mina teoretiska utgångspunkter redogjorde jag för Doreen Masseys diskussion om konflikter och platser. Konflikter som kan röra vem eller vilka som har rätt att definiera en plats. Jag underströk att det kan till och med vara så att det *är konflikten som är platsen*. Jordbro centrum kan beskrivas som en sådan plats.

Jordbro centrum är från sjuttio-talet och ganska slitet (Bild 13). Centrum symboliserar de drömmar som fanns om ett liv i förorten för dem som flyttade dit när området var nytt. När Anna-Karin som bott längst i Jordbro visar bilder och pratar om centrum beskriver hon hur många affärer och väl utbyggd service som fanns i början. Bilderna av dagens centrum blir också bilderna av det som förorten inte blev.

Bild 13.

I september 2000 brann den del av centret som innehöll en restaurang ner. Branden var troligen anlagd, men ingen har gripits för brottet. Branden är någonting som många refererar till och som man uppfattade som obehagligt. Annette tror som många jordbrobor att orsaken till branden var en uppgörelse ”i undre världen”, och även om den därmed inte direkt har med henne som ”skötsam” att göra, berör den henne dock indirekt. Hon tycker att det är upprörande är att det hände mitt i ett bostadsområde och berättar att folk i husen närmast centrum fick evakueras klockan fyra på morgonen. Hon betraktar branden som någonting som stör den ordning som bör råda i ett bostadsområde med barnfamiljer. Att barnfamiljer fysiskt fick lämna sina hem var särskilt skakande.

Även Lena betraktar branden utifrån motsatsparet ordning och kaos där framförallt tanken på att hennes dotter skulle få uppleva något sådant som branden skrämmer henne.

Man vill ju alltid att hon skall se det bästa här i världen. Sen tycker jag att det var så hemskt att hon skulle behöva. En vacker dag när hon kommer till centrum så är det inte kvar. Det kändes lite hemskt och tragiskt och gå till centrum med henne då. Det luktade illa och man såg hennes chockade ögon.

Eftersom Lenas dotter var mycket liten när det hände kan Lenas utsaga tolkas som en markering av att hon inte vill att hennes dotter skall vara ett sådant barn som växer upp där det sker sådant som anlagda bränder.

Jordbro centrum som är under återuppbyggnad efter branden figurerar i alla bildserier. De flesta är överens om att centrat inte fungerar som en mötesplats. När deltagarna pratar om de socialt utslagna personer som finns i Jordbro centrum framställs det ofta som ett rumsligt problem. På frågan om vad som saknas i Jordbro svarar Annette:

Ja, det är återigen ett fik, där man kan gå om man får besök, att man kan gå på ett ordentligt fik. Och en restaurang utan en massa fyllskallar om man får säga det rakt ut. Att man som par kan gå och äta utan att bli störda av.....onyktra, ja ibland väldigt onyktra människor. Det kan jag sakna.

Annette är inte ensam om att sakna en mötesplats som vänder sig till vanliga människor. För deltagarna i projektet framstår det som uteslutet att besöka den restaurang som ligger i centrum. Det skulle betyda att man överträdde gränsen mellan det skötsamma och det kaotiska Jordbro.

När Eva visar bilder på Jordbro centrum kommenterar hon att inglasningen har gjort att det är mörkare än tidigare. Detta gäller speciellt om det ligger snö på taket vintertid. Hon menar att det är problematiskt eftersom det då blir ett tillhåll för A-lagarna vilket medför nedskräpning och oro. Med bättre belysning skulle problemet kunna undvikas. Hon visar även en bild på en kulle med släta klipphällar och tallar. Hon kallar platsen för ett "sorgebarn" eftersom det har blivit ett "tillhåll". Eva har städad upp där tillsammans med sina grannar flera gånger eftersom inte kommunen sköter det och hon berättar: "där fanns nästan allt, det var helt otroligt". Eva är kluven när hon talar om dessa problem och tillägger att någonstans måste ju alkoholisterna få hålla till.

Evas och Annettes berättelser illustrerar ett accepterande av att människor som uppfattas som stökiga och kaotiska finns i Jordbro. Det går inte att tänka bort dem, men det skulle kunna skapas platser som sparas för "vanliga" människor. Det är när de socialt utslagna tar över platsen som det blir problem.

Gränsdragningen mellan mot de personer som inte uppfattas som skötsamma är intressanta ur ett historiskt perspektiv. Ronny Ambjörnsson visade i *Den Skötsamme Arbetaren* från 1988 hur viktig skötsamhetens kultur var för den svenska arbetarklassen i resan mot modernitet och samhällsinflytande. Gränser upprättades för att stärka egenkontrollen och för att skilja sig från den delen av arbetarklassen som ansågs som hotfull i sin djuriskhet genom sitt supande och okontrollerade beteende. För kvinnorna var en central del i skötsamhetskulturen att kunna visa upp ett välstädat hem och rena och välskötta barn. De yttre villkoren delade man med de som inte var skötsamma och därför blev gränsdragningarna extra viktiga.

De sociala gränserna artikuleras även i de unga mammornas funderingar om Jordbro som uppväxtmiljö. De är ense om att Jordbro är en bra uppväxtmiljö när barnen är små. De stora grönområdena och lekplatserna nämns som positiva faktorer. De funderar dock en hel del på hur de skall förhålla sig när deras barn uppnår skolåldern. Alla beskriver sig som engagerade mammor som lägger ner mycket omsorg om sina barn, och oron förknippas med den tid som kommer då de inte själv har kontroll. Då riskerar deras barn att dras in mot det sociala kaos som de vill hålla ifrån sig. Utifrån en idyllisk bild på sin dotter i barnvagn vid en bondgård resonerar Lena om Jordbro som uppväxtmiljö (Bild 14). Hon kontrasterar fördelen med Jordbro för små barn mot den negativa bild hon ar av Jordbro när det gäller skolgången. Precis som flera andra så ser hon Jordbromalmsskolan som symbol för hur hon vill att hennes dotter inte skall växa upp. Hon berättar:

Bild 14.

Jag känner inte att jag skulle vilja bo kvar när hon börjar skolan. För att varje gång man går förbi skolan (Jordbromalmsskolan, förf. anm.) så står alla ungdomarna och röker. Jag tycker det är så fruktansvärt att se. Alla röker.

Hon fortsätter och berättar att hon aldrig har sett så många barn som röker någon annanstans. Där vill hon definitivt inte att hennes dotter skall gå. Lena tror att det är lugnare i Väster Haninge men menar också att det skiljer sig mellan skolorna i Jordbro. På Kvarnbäcksskolan som ligger i anslutning till ett av småhusområdena är det enligt Lena helt annorlunda:

Ja, det är stor skillnad. Det är väldigt stor skillnad. Går förbi den där finare skolan, eller vad man skall säga. Där är en sådan där jätte stor fin skolgård och...med natur och sådär. Och barnen verkar väldigt barnsliga, som dom ska vara. I centrum så står dom och är balla och röker och leker inte alls egentligen.

Lenas resonemang är intressant eftersom det tydliggör hur naturen antingen den representeras som av en bild av en bondgård eller av en "naturlig" skolgård ses som den positiva motkraften till det okontrollerbara kaos som hotar i centrum. På den "naturliga" skolgården blir barn barnsliga som *dom skall vara*.

I flera intervjuer är det framför allt alkoholister och narkomaner som pekats ut som ett problem. Problemen beskrivs ofta som i högsta grad rumsliga. De andra *ockuperar utrymme*. Det kan vara en störande granne som i huset där Annette och hennes kille bodde tidigare eller grannar som inte sköter tvättstugan och kanske till och med stjälar tvätt från varandra.

I kapitlet har jag beskrivit hur deltagarna närmar sig de sociala gränser som finns mellan boende i Jordbro. Jag har visat hur vanskötsel och förfall får betydelser för hur området upplevs även på det symboliska planet. En vanskött och förfallen plats signalerar platsens värdelöshet. Jag har också visat att deltagarnas gränssättning mot det ickeskötsamma Jordbro ofta sker på det rumsliga planet. Ett exempel på det är de unga mammornas oro för barnens skolgång då de kommer att vara utanför föräldrarnas kontroll. Denna oro förstärks av att Jordbromalmsskolan ligger så nära Jordbro centrum att de två platsernas negativa klang flyter ihop.

5. ATT FÖRSVARA SIN TILLVARO

I detta kapitel beskriver jag hur deltagarna i undersökningen lyfter fram det positiva med Jordbro som om det vore ifrågasatt varför de bor just där. Ristilammi beskriver hur negativa skrivelser i massmedia om ett bostadsområde uppfattas som en personlig skymf eftersom en del av en människas identitet förknippas med platsen där hon eller han bor. Därför måste identiteten neutraliseras i umgänget med andra människor. Motparten måste övertygas om att det inte är så illa. Konsekvensen blir att det som verkligen är dåligt eller konfliktyllt måste förnekas (Ristilammi 1994:129).

Lena bor i flerbilshus i Jordbro, men drömmer om att kunna flytta till något av småhusområdena. Lena berättar att innan hon flyttade till Jordbro var hon skeptisk, men hon har blivit positivt överraskad. Trots detta är hon kluven till Jordbro och menar att:

När folk utifrån hör att det är mycket utländska, så blir det, så tror folk saker, och det blir. Ja, man får en fel bild kanske.

Lena understryker vidare att familjens funderingar på att flytta beror på att hon längtar efter en egen täppa och att slippa ha grannar tätt inpå sig. Hon uttrycker ambivalens för den del av Jordbro som hon bor i, men när hon talar om att hon skulle vilja flytta till radhusområdet är hon noga med att påpeka att hon tycker om människorna på "sin" sida i Jordbro. Hon understryker att hennes motiv till att vilja flytta är att hon längtar efter en egen port, en liten täppa och att inte behöva höra några grannar. I Lenas berättelser krockar hennes vilja att klargöra att hon tycker om människorna i sitt Jordbro och att hon känner en stolthet för sitt bostadsområde med en stark medvetenhet om att mängden invandrare påverkar bilden av Jordbro på ett negativt sätt från ett *utifrånperspektiv som hon inte kan bortse ifrån*. Ett perspektiv som hon inte vill skall färga av sig på sig och sin familj.

Ristilammi fann att rosengårdsinvånarna framför allt använde sig av två strategier när de kände sig tvungna att bemöta förutfattade meningar vid möten med människor utanför stadsdelen. En av strategierna som sammanfaller med den som framförallt Petra i den här undersökningen använder är att tydligt distansera sig från sitt bostadsområde. Hon poängterar att hon inte har någonting gemensamt med andra jordbrobor. Hon är en person som alltid bott i radhus eller villa så hon passar helt enkelt bättre i en sådan miljö. Hon framställer det som om det till det närmaste är av ett misstag att hon har hamnat i Jordbro.

Den andra strategin är att verkligen poängtera vilka fördelar det finns i Jordbro. Genom att understryka den positiva bilden gör man det begripligt för motparten varför man bor på platsen och riskerar inte att uppfattas som en person som inte kunnat eller velat välja ett annat alternativ. Jag vill dock understryka att jag inte menar det inte finns något positivt med området, men studiens syfte är att undersöka *vad som kommuniceras* som positivt och på vilket sätt det görs.

Att det är viktigt vilken bild som ges av bostadsområdet även i ett projekt som detta tydliggjordes för oss när en av deltagarna ringde upp och bad att få komplettera sina bilder senare på våren. Hon ville inte att Jordbro bara skulle visas som vintergrått. Hennes förståelse av hur fotografier verkar har sin direkta motsvarighet i hur bilder av "förorten" används i massmedia och informationsmaterial. Den gängse bilden har under många år varit svartvit, gärna tagen i grodperspektiv för att förstärka husens storlek, ofta med ett litet ensamt barn i förgrunden som kontrast. (Ristilammi 1994:31-32)

Under senare år har en ny genre dykt upp. Här vill man visa bilden av den trevliga mångkulturella förorten. Husen är knappast med; man har hellre lekande barn i förgrunden eller grönsaksstånd som gör att betraktaren associerar till Medelhavsområdet i stället för till Rinkeby eller Rosengård. I den diskursiva kampen om hur förorten skall beskrivas har fotografier varit ett starkt element ända sedan områdena började kritiseras.

En genomgående tema i bildmaterialet är olika typer av naturbilder. Alla deltagare har fotograferat Jordbros omgivning. Här kan noteras att stora strövområden har inorporeras i bilden av Jordbro men att industriområdet och motorvägsmiljöerna har uteslutits. Lena är en av de som framhäver närheten till naturen som något positivt. När hon skall välja ut sin favoritbild väljer hon en bild av en sjö en bit från Jordbro. Bilden är tagen i ett blekt vinterljus och miljön är mycket lantlig. Eva poängterar också närheten till naturen. Hennes bildserie innehåller flera bilder tagna utanför det egentliga bostadsområdet. Hon berättar att hon brukar plocka svamp, blåbär och hjortron i skogarna runt Jordbro. Hon har åkt skridskor och skidor på vintrarna med barnen. Naturen runt Jordbro har varit nödvändig för henne, för att ge henne avkoppling och som en källa att hämta krafter i .

Eva är medveten om att Jordbro är ett stigmatiserat bostadsområde och hon berättar om ett tillfälle då bostadsområdet kom på tal:

Vid ett tillfälle som vi var några tjejer som satt och diskuterade och så var det några andra som börja som säga 'Jaha, kommer ni från Jordbro, oj där är det så himla dåligt och så.' Och då känner man såhär irriterad och så säger jag 'Jo, sa jag, men det du har på Karlavägen, det är inte mycket det heller. Kom ut till Jordbro så ska du se naturen, vi har gravfältet, vi har järnåldersbyn, vi har massa med kultur ute, vi har enormt mycket. Vi har t.o.m. galstenar, sa jag, som ni inte har på Karlavägen.' Det är ju ingenting och skryta med, men att det är att det det finns va. /...../ Och jag vill gärna visa dem som kommer hit att det här fina har vi här ute. ”

Naturen och historien i form av Jordbrogravfältet får symbolisera det unika med Jordbro, det som gör det begripligt att man kan bo här. I den diskursiva kampen om Jordbro väger naturen tungt i den vägskål som står för det Goda Jordbro.

Eva framhäver det speciella och unika med Jordbro i kontrast mot Stockholms innerstad. Att understryka att man inte skulle vilja bo just i innerstan är återkommande. Till en av sina bilder från Södra Jordbrovägen skriver Sofia:

Här skulle jag inte vilja bo. Höga tråkiga och opersonliga hus. Men hellre här än i innerstan. Här har man i alla fall naturen runt hörnet.

Flera av de äldre jordbroborna kontrasterar lägenheterna i Jordbro med de dragiga kalla innerstadslägenheter de bodde i på 60-talet och knyter an till drömmen om modernitet som präglade åren då miljonprogramsområdena byggdes (Ristilammi 1994:45).

När de unga mammorna formulerar sin drömbostad förlägger de den ofta någon annanstans i Haninge, men längre ut på landet. Tre av deltagarna har till exempel fotograferat ett rött äldre hus med vita knutar som ligger i en bit från Jordbro som exempel på hur de själva skulle vilja bo.

I detta kapitlet har jag visat att det argument för Jordbro som de flesta deltagarns lyfter fram är närheten till naturen. Jordbro kontrasteras mot Stockholms innerstad och flera deltagare understryker att man inte skulle vilja bo där. Samtidigt visar jag att dessa bilder används för att neutralisera den negativa bilden av Jordbro.

6. DEN PLATSLÖSA FÖRORTEN – SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Syftet med uppsatsen är att beskriva hur ett antal jordbrobor som deltagit i undersökningen *Förorten med dina ögon* genom fotografier och berättelser formulerar sin uppfattning om Jordbro.

Jag har visat att deltagarna använder sig av personliga minnen och erfarenheter i sin konstruktion av Jordbro och att dessa minnen ofta länkas till byggda element och det arkitektoniska formspråket. Utformningen av lekplatser, parker och kyrkan betraktas av deltagarna som symboler för den tidsanda som rådde när Jordbro byggdes. Berättelserna pendlar mellan nuet och då och används också för att kommentera dagens Jordbro.

I bildmaterialet och i talet om Jordbro förhåller sig deltagarna till de gränser som utpekats inom området. Ett exempel på en sådan gräns är Blockstensvägen som går mellan småhusområdet och flerfamiljsbostäderna. Flera deltagare är ambivalenta till gränsen och tonar ner dess betydelse. Ytterligare en gräns är den som skiljer det skötsamma från det kaotiska Jordbro. En plats där denna gräns förhandlas är Jordbrocentrum som av flera deltagare har ett konfliktfyllt förhållande till.

Deltagarna förhåller sig aktivt till den stigmatiserade bilden av Jordbro som omgivningen förväntas ha. En bild som förstärks av den generella bilden av miljonprogramsförorterna som uttrycks inom förortsdiskursen. Det positiva med området som bl. a. manifesteras i de skildringar av naturen och grönområdena som både fotografier och berättelser skildraranvänds för att neutralisera en förväntad negativ bild. Närheten till naturen och lugnet i Jordbro kontrasteras mot storstadens tempo och trängsel.

Den teoretiska utgångspunkten i uppsatsen är att platser konstrueras genom den mening de ges. Jag har visat att den här gruppen jordbrobor använder sig av både diskursen om det Goda Jordbro som av den om det Dåliga Jordbro. De har ett aktivt och skapande förhållande till sitt område. Kring sina bilder resonerar de om vad som är bra och vad som skulle kunna förbättras. Platser som blivit personliga favoriter och platser som inger en negativ känsla utpekats.

Under höstens arbete med uppsatsen har förorterna åter debatterats i massmedia. En uppfattning som ofta framförs är den som Elisabeth Lilja visar prov på (se s 7) i sin artikel i Stockholm at Large, nämligen att förorterna präglas av känslor av platslöshet. Receptet som anges är: ”att börja planera för urbanitet i förorten. Då kan känslan av förankring sprida sig där ännu mer (Lilja 2001).” Denna studien ger inget belägg för att deltagarna uppfattar sitt bostadsområde som en ickeplats. Alla deltagarna menar att det finns problem i Jordbro, men det finns inget stöd för tanken att en ökad urbanitet skulle lösa några problem.

Konsekvensen med att förlägga förorternas problem till arkitekturen och stadsplanerna är att det skymmer sikten för de större samhällsstrukturer som är huvudorsaken till segregationen. Arkitekturens utformning spelar en stor roll för de människor som lever i den. Det finns förvisso skiftande estetiska värden och planering kan vara bättre eller sämre på att tillgodose människors behov. Huvudpoängen med denna uppsatsen är att projektet *Förorten med dina ögon* visar att när arkitekterna och planerarna är färdiga tar de boende över och ger platsen betydelse och mening utifrån sina livsvillkor.

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Otryckta källor:

Bandade intervjuer:

Det stora flertalet intervjuer är noggrant utskrivna och försedda med sammanfattning. Banden och utskrifterna förvaras på Stockholms läns museum. De nytagna bilderna är enkla papperskopior i formatet 15x10. De äldre bilderna finns digitaliserade på Stockholms läns museum. Originalen i privat ägo.

Lena

Intervjudatum: 010201

Intervjulängd: 80 min

Fotografier: 35

Skriftliga bildtexter

Sven

Intervjudatum: 010419

Intervjulängd: 90 min

Fotografier: 74 + 14 gamla

Eva

Intervjudatum: 010531

Intervjulängd: 70 min

Fotografier: 27

Åke

Intervjudatum: 010419

Intervjulängd: 135 min (2 band)

Fotografier: 110 + 3 gamla

Anna-Karin

Intervjudatum: 010419

Intervjulängd: 80 min

Fotografier: 25 + 7 gamla

Sarah

Intervjudatum: 010205

Intervjulängd: 110 min (2 band)

Fotografier: 75

Petra

Intervjudatum: 010221

Intervjulängd: 90

Fotografier: 45

Sofia

Intervjudatum: 010206
Intervjulängd: 110 min (2 band)
Fotografier: 25
Skriftliga bildtexter

Annette
Intervjudatum: 010201
Intervjulängd: 65 min
Fotografier: 23 + 3 rullar i efterskott

Lars
Intervjudatum: 010602
Intervjulängd: 90 min
Fotografier: 24 st + 10 äldre bilder

Digitala medier:

<http://www.lansmuseum.a.se/bor/bor1a.cfm>. Besökt 2001-11-30
<http://www.haninge.se/default.asp> .Besökt 2001-12-20
http://www.storstad.gov.se/index_2.htm. Besökt 2001-12-20

Övriga otrycka källor:

Arvastson, Karin 1999. PM Kulturmiljövårdens arbete inom storstadspolitiken. Riksantikvarie-
ämbetet.

Projektbeskrivning: Förorten med dina ögon - kulturmiljö i förändring. Länsstyrelsen i Stock-
holms län.

Storstadspropositionen. En politik för storstaden på 2000-talet (Prop1997/98:165).
Riktlinjer för utvecklingsavtal. Faktablad från Kulturdepartementet maj 1999.

Litteratur och tryckta källor:

Aftonbladet 1992. Lördagen 29 februari sidorna 9-13

Aftonbladet 1992. Söndagen 1 mars sidorna 11-16

Ambjörnsson, Ronny, 1998. Den skötsamme arbetaren : idéer och ideal i ett norrländskt såg-
verkssamhälle 1880-1930. Stockholm : Carlsson

Arnstberg, Karl-Olov, 1997. Segregation - processer och konsekvenser. I I stadens utkant : per-
spektiv på förorter. Red. Arnstberg, Karl-Olov och Ramberg, Ingrid. Tumba : Mångkulturellt
centrum

Arnstberg, Karl-Olov, 2000. Miljonprogrammet. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Burgin, Victor, 1993. Att titta på fotografier. I Tankar om fotografi, Red Lundström, Jan-Erik. Stockholm: Alfabet

Collier, John J., and Malcolm Collier, 1986. Visual Anthropology: Photography as a Research Method. Albuquerque: University of New Mexico Press

Lilja, Elisabeth, 2001. Förorterna skall inte vara sovstäder. I: Stockholm at Large. Trycksak utgiven i samband med utställningen Stockholm at Large på Färgfabriken i Stockholm.

Massey, Doreen, 1994: Space, Place and Gender. Oxford Press

Molina, Irene, 1997 : Stadens rasifiering : etnisk boendesegregation i folkhemmet . Uppsala : Univ. : Dept. of Social and Economic Geography [Kulturgeografiska institutionen], Univ.

Ristilampi, Per-Markku, 1999 Rosengård och den svarta poesin : en studie i modern annorlundahet, Stockholm : Stehag : Brutus Östlings bokförlag Symposion

Rosander, Lennart & Ulfstrand, Anna, 1999. Tvåspråkighet. Om samspelet mellan etnologer och fotografer i fältarbetet. I . Verklighetsbilder. Om fotografer och fotografier i museernas samtidsdokumentation.. Dahlman, Eva,Red.,1999_Stockholm:Nordiska museets förlag/SAMDOK

Sekula, Allan, 1993. Om uppfinnandet av fotografiers innebörd. I Tankar om fotografi., Red Lundström, Jan-Erik. Stockholm: Alfabet

Tagg, John, 1993. Bildens bevis. I Tankar om fotografi. Red Lundström, Jan-Erik. Stockholm: Alfabet

Ulfstrand, Anna, 1996. Metoddiskussion med utgångspunkt med utgångspunkt från den fotografiska dokumentationen. I Lundström, Anna & Ulfstrand, Anna 1996. Om resande finnes...Stockholm:Kommunikationsforskningsberedningen (KFB-rapport 1996:4)

Utveckling och rättvisa - en politik för storstaden på 2000-talet. 2001. Stockholm:Regeringskansliet

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise 2000: Diskursanalys som teori och metod. Lund:Studentlitteratur.